

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Politikatudományi Doktori Iskola

Derekas Győző

*

A tér politikai megszervezése Carl Schmitt politikaelméletében

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezetők:

Szabó Márton DSc

professor emeritus

Cs. Kiss Lajos CSc

egyetemi tanár, kutatóprofesszor

DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2024.022

Budapest

2024. február

Tartalom

1. A kutatás témája és célja.....	3.
2. A kutatás elsődleges forrásai és forráshasználata.....	4.
3. Kutatásetikai megfontolások.....	6.
4. Az értekezés felépítése, a kutatás főbb vizsgálati területei, az elemzés módszerei és eredményei.....	7.
5. A kutatás válogatott bibliográfiája.....	20.
6. A jelölt értekezéshez kapcsolódó publikációi.....	24.

1. A kutatás témája és célja

Az ELTE-ÁJK Politikatudományi Doktori Iskolájában Em. Prof. Szabó Márton, DSc és Prof. Cs. Kiss Lajos, CSc témavezetésével zajló doktori kutatásom Carl Schmitt a tér politikai megszervezésére vonatkozó elmélet- és fogalom alkotásának diszkurzív-interpretatív fogalmi keretben történő rekonstruktív olvasatára irányul. Az életmű weimari érárt követő nagy időszakában született, politikai térszervezésre vonatkozó írásokból kiindulva. Ezt az elméleti keretezést Schmitt koncepciójának azon „proto-diszkurzív” jellegű sajátossága teszi lehetővé, mely az ember, tér és politikum közt fennálló viszonyrendszert a nyelviség, mint politikai jelentésgenerálás és formaadás dimenziójában lokalizálja.

Az értekezés során alkalmazott, ehhez illeszkedő megismerési módszert egy olyan problémacentrikus, elmélet- és fogalomközpontú textuális elemzés jelenti, mely Schmitt a tér politikai megszervezésére vonatkozó, így tematikus értelmezési egységet jelentő szerzői szövegeire, azok külső, szövegközi és belső jelentéskontextusaira, illetve az azokban alkalmazott retorikai stratégiákra és eszközökre fókuszál. Így jelen értekezés Schmitt a tér politikai megszervezésére irányuló elméletalkotásának vonatkozásában olyan elméleti-szintetizáló szándékkal bír, mely a kontextualizáló elemzés mentén feltárt, az életmű tágabb egésze szembontjából is releváns problématerületek láthatóvá tétele révén elősegítheti a további, a megismerés elmélyítésére irányuló tudományos diskurzust is.

Azt remélem, hogy problémafelvetéseim, kommentárjaim és kompozíciós megoldásaim révén párbeszédbe tudok majd lépni Schmitt szövegeivel, és a vizsgálat során egy tudásösszegző és tudást generáló termékeny párhuzamosságot tudok majd teremteni. Ennek érdekében az olvasat folyamatában egy olyan, a schmitti szövegek saját szintjén és jelentéstartományában megvalósuló valós és konkrét szerzői jelenlét megvalósítására törekszem majd, mely nem létesít sem alá, sem fölérendeltségi viszonyt a szerzői szövegekkel. Hanem egy azokkal organikus módon együtttható szinergikus interpretáció lehetőségét nyújtja.

Mindezt egy olyan, a vizsgálat tárgyához illeszkedő, a hermeneutikai hagyományt követő interpretátori pozíció keretében látom megvalósíthatónak, amely nem egy külső szempontú, előre meghatározott megismerési módszertant követ. Hanem az elemzett szövegekbe behelyezkedve azokat saját fogalmiságának közegén keresztül rekonstruálja, ezáltal

teremtve újjá vizsgálatának tárgyát. Az itt közreadott értekezés egy ezeken az alapokon nyugvó elméleti-szintetizáló szándékú rekonstruktív olvasatot kíván nyújtani a tisztelt olvasó számára.

2. A kutatás elsődleges forrásai és forráshasználata

Az értekezés a rekonstruktív szándékú elmélet- és problémacentrikus szövegelemzés műfajából adódóan elsődlegesen két nagyobb szerzői szövegkorpuszon alapul. Egyrészt a politikai és az államjelenség schmitti konceptualizációját nyújtó „alapszövegeken”, a *Der Begriff des Politischen*-en és az ahhoz fűzött későbbi korolláriumokon, továbbá a *Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen*-en, illetve a *Positionen und Begriffe, im Kampf mit Weimar–Genf–Versailles 1923–1939* című kötetben megjelent kisebb írásokon. Ezek a Cs. Kiss Lajos által szerkesztett 2002-es válogatáskötet gerincét adó szövegek a magyar Schmitt recepcióban már befogadásra leltek és termékeny módon kerültek elemzésre.

Másrészt Schmitt a tér politikai megszervezésére vonatkozó írásain, mint az elmúlt évek magyar recepciójában az életmű adott problématerületei mentén, részvonzatkozásaikban már magas színvonalon elemzett, de átfogó-monografikus formában eddig még nem tárgyalt elsődleges forrásokon nyugszik. Ezek vonatkozásában az értekezés elsődlegesen az alap kutatás fontos dokumentumaiként szolgáló értékes kísérőtanulmányokkal és az eltérő időben és politikai környezetben megjelent szövegváltozatok közötti különbségeket is feltüntető, részletes jegyzetapparátussal ellátott angol kritikai kiadásokat használja fel. Ezek túlnyomó részt az elmúlt két évtizedben kerültek kiadásra, és az angolszász világban a nemzetközi kapcsolatok elméletének területén különös intenzitással zajló Schmitt-recepció dokumentumaiként és mérföldköveiként szolgálnak.

A törés és kontinuitás kérdése felvethető Schmitt az értekezésben hivatkozott vagy részletesebben is elemzésre kerülő, a tér politikai megszervezését tárgyaló műveinek vonatkozásában is. Ugyanis ezek az életmű weimari érárt követő második nagy időszakának eltérő szerzői korszakaiban született írások talán még a Schmitt munkásságát behatóbban ismerő olvasó számára is meglepőnek ható műfaji változatosságot mutatnak fel. Ezáltal Schmitt szerteágazó személyes érdeklődését, műfajokon átívelő esztétikai-kompozíciós érzékét és retorikájának kísérletezőkedvét, formai megújulás iránti vágyát is érzékletesen

jelenítik meg. Emellett pedig jól dokumentálják szerzőjüknek azt az egymást váltó rezsimekkel való együttélése szempontjából -éppen féltve őrzött szellemi autonómiája okán- mindig problematikus törekvését is, hogy a radikális politikai megszakítottságok körülményei között (vissza)integrálja magát a tudományos és társadalmi nyilvánosságba.

Így a *Völkerrechtliche Großraumordnung* [1939] egyszerre a nemzetközi jog elméletével foglalkozó szaktudományos előadás és külpolitikai pamflet, a *Die Raumrevolution* [1940] és a *Beschleuniger wider Willen* [1942] ismeretterjesztő célú kurzusírásokként megjelent rövid geopolitikai elemzések, a *Land und Meer* [1942] mese formáját öltő könyvecske, a *Der Nomos der Erde* [1950] monumentális szaktudományos monográfia, a *Raum und Rom* [1951] szóetimológiai és politikai fogalomtörténeti tanulmány, a *Gespräch über den neuen Raum* [1958] pedig a platóni dialógusformát felelevenítő rádiójáték.

Mindazonáltal ezeknek a szövegeknek a fennálló nemzetközi kapcsolatok térstruktúráinak diagnózisára és megújítására irányuló külső referenciális kontextusa, a Schmitt által hol impliciten, hol expliciten megjelenített intertextualitása és azok belső-tematikus összefüggései nézetem szerint nem csak lehetővé, de kívánatosá is teszik ezek egyetlen szerzői szövegtörzsként való elemzését egy elméleti-szintetizáló szándékú értekezés keretein belül.

Ez a tárgyalási mód egyben arra is képes rámutatni, hogy a háborús időszak és az azt követő szellemi tabusítás-kriminalizálás időszakának politikai térszervezésre vonatkozó írásai hidat képeznek az életmű megelőző, weimari időszakának a politikai és az államjelenség konceptualizációjára, és a kései életműben meghatározó váló történelemfilozófiai és technológiaikritikai téma- és problématerületek között. Így ezek az írások a tabusítás és az elhallgatás megismerés ellen ható ellenerejével szemben az életmű egy fontos, belső elméleti összefüggéseket feltáró és megvilágító területét jelenítik meg. Melynek értelemhű, elméletközpontú, annak (bármilyen irányú) aktuálpolitizáló felhasználásaitól elzárkózó recepciója a kortárs magyar Schmitt-kutatás -az írások keletkezési kontextusa, szerzőjük személyes szituáltsága és az ebből fakadóan azokban jelenlévő nemzetiszocialista szemantikai tartalmak okán- egy kihívásokkal teli, de nehezen megkerülhető feladatát jelenti. Jelen disszertáció ehhez szeretne a maga szerény eszközeivel hozzájárulni.

3.) Kutatásetikai megfontolások

A megértő-interpretatív szándékú értekezés az életmű elemzésre kerülő tématerületeinek egy elsődlegesen nem biográfiai, hanem elmélet-központú olvasatát nyújtja. Ennek megfelelően nem célja Schmitt személyes politikai döntéseinek, ebből származó elköteleződéseinek és szerepeinek, és ezek mentén emberi személyiségének külső szempontú, pszichologizáló vagy egyenesen moralizáló, s ezzel elkerülhetetlenül politizáló értékelése sem. Ezzel szemben az értekezésben egy értelemhű, a szerzői szándékot tiszteletben tartó és a szerzői szövegek belső összefüggéseit megvilágító elméleti rekonstrukciót szeretnék nyújtani. Mely reményeim szerint képes Schmitt a liberális parlamentarizmus és a párizsi-genfi békerendszer fundamentális kritikájának elméleti megalapozásában, és a nemzetiszocialista időszak totális államra és nagytérrendre vonatkozó elméletalkotásaiban játszott szerepének belső szempontú, elméleti kontextualizáló magyarázatát nyújtani. Mindezt közvetlenül annak a teoretikus dimenzióknak a szintjén megvalósítva, melyre maga Schmitt elmélet- és fogalomalkotása is irányul.

Nézetem szerint ez szolgálhat egy olyan életműcentrikus megismerés vezérfonalaként, mely képes azonos távolságot tartani a politikai szándékokkal is telített hagiografikus és hatálytalanító törekvésektől. Ezek ellentétes irányultságuk ellenére hasonlóképpen szubjektívek és értéktelítettek, így a tudományos megismerés szempontjai szerint kategóriaidegenek. Az értekezés ezen törekvésekkel szemben azt a szövegközpontú teoretikus megértést kívánja szolgálni, melynek mentén a szellem, az egzisztencia és a konkrét történelmi szituáció találkozásában talán még intenzívebben tárulhat majd fel Schmitt a nemzetiszocialista időszak elméletalkotásaiban játszott szerepének (vagy, ahogy látjuk majd, egyenesen szerepeinek) sorsszerűsége és tragikuma.

Ennek kapcsán két előzetes megjegyzést érdemes tenni. Egyrészt bár Schmitt valóban engedett a történelmi akceleráció „kísértésének”, végső soron mégis kudarcot vallott azon ambíciója, amely a nemzetiszocialista külpolitika teoretikus-fogalmi alapjainak lerakására és főbb irányainak meghatározására irányult. Mivel ezt a területet a nemzetiszocialista párt- és államvezetés a Führer prerogatívájaként tabusította a tudományos és a tömegnyilvánosságnak abban a terében, amelyben Schmitt hatni kívánt. Másrészt ahogy az értekezés keretében a nemzetiszocialista időszak írásaiban jelenlévő implicit kritikái tartalmak feltáró elemzése rámutat majd, Schmitt egy saját személyére nézve is közvetlen

létszerű fenyegetést jelentő totalitárius diktatúra körülményei között is megőrizte a maga szellemi önegzisztenciáját és autonómiáját. Ennek megfelelően a nemzetiszocialista külpolitika éles irányváltásai és változó retorikai stratégiái ellenére Schmitt saját elmélet- és fogalomalkotása a korszak során lényegében koherens maradt, miközben a műveiben implicit módon megjelenő kritikai tartalmak mentén -egy talán nem is kellőképpen felismert, tudatosított és méltányolt- intellektuális bátorságról tett tanúbizonyságot.

Az értekezés tudományos munkaként a Schmitt írásaiban jelenlévő antijudaista-antiszemita tartalmaktól való világos elhatárolódáson, mint személyes erkölcsi minimumon túl nem kíván állást foglalni sem a művek elemzése mentén kirajzolódó schmitti politikai polémia mellett, sem az ellen, egyben tudatosan elzárkózik azok -bármilyen irányú- aktuálpolitizáló célú felhasználásaitól is. Szerzőjét ezzel szemben az a szándék és az a remény vezérli, hogy Schmitt sajátos közép-európai szellemtörténeti és politikaelméleti tradíciókba illeszkedő és arra tudatosan reflektáló, közvetlen politikaelméleti és társadalomtudományi beágyazottsággal bíró elméletalkotása annak invenciózus, szintetizáló volta és intellektuális megvilágító ereje révén hozzásegíthet minket saját, jelenkori helyzetünk mélyebb megértéséhez és tudatosításához az államjelenség és az államközi kapcsolatok tudományos vizsgálatának területén. Az itt megfogalmazott gondolatiságot talán érdemes lehet összevetni Stanley Hoffmann azon elhíresült *bon mot*-jával, mely szerint a nemzetközi kapcsolatok mainstream elméleteinek kortárs területe „egy észak-amerikai társadalomtudomány” [an American social science].

4. Az értekezés felépítése, a kutatás főbb vizsgálati területei, az elemzés módszerei és eredményei

I.) Az értekezés elméleti bevezetesként is szolgáló első fejezete Schmitt a tér politikai megszervezésre vonatkozó írásainak metafizikai megalapozásaként szolgáló keresztény történelemfilozófiájának egy hermeneutikai, ezzel párhuzamosan pedig hermeneutikaként való olvasatának lehetőségét mutatja fel. Ennek keretében a világtörténelem schmitti olvasatának sajátosságait tárja fel az antikvitásbeli és keresztény középkori gyökerekkel rendelkező klasszikus hermeneutika Richard E. Palmer által azonosított három jelentésszintje, a kihirdetés, a magyarázat és a fordítás vonatkozásában. Hogy ezt követően Schmitt történelemfilozófiájának politikai hermeneutikaként való értelmezésére is

kísérletet tegyen. Mindezt a nyelv, a térbeliség és a politikum Schmitt teológiai gyökerű történelem-olvasatában jelentkező szoros összekapcsoltsága, és ezek kölcsönös egymásra utalásai teszik lehetővé.

Schmitt történelemfilozófiájának hermeneutikai, egyben hermeneutikaként való olvasatának vonatkozásában az értekezés első fejezete az alábbi három, azt megalapozó részletesebb megállapítást teszi.

a) Ahogy a fejezet elsőként rámutat, Schmitt keresztény történelemfilozófiájában a kereszténységet jellemző szövegközpontúság kiterjesztő módon, nyelvközpontúságként kerül értelmezésre. Fókuszában a történelem jelentés-erózióinak és jelentésadásainak folyamatában dinamikusan változó-kiterjedő, ezáltal valóságra vonatkoztatottságát és cselekvőképességét megőrző nyelv áll. Ennek megfelelően az abszolútum üzenete (mint a történelem metafizikai jelentésrétege) a történelem annak folyamán jelentkező konkrét és kivételes (nyelv)eseményekben válik hozzáférhetővé, értelmezhetővé és közvetíthetővé az emberi létezés nyilvános-közösségi dimenziójában. Schmitt történelemfilozófiája így ebben a vonatkozásban a hermeneutika Palmer által azonosított első jelentésdimenziójában, a kihirdetésben, mint az üzenet [kérügma] nyilvános kijelentésében jelentkezik. És az annak közvetítésére és befogadására, mint a történelem üzenetének jelenidejűvé és sajátyszerűvé tételére irányuló törekvésben nyilvánul meg.

b) Ahogy a fejezet másodikként rámutat, Schmitt történelemfilozófiai megismerése a történeti megértésnek arra a folyamatára irányul, melynek keretében feltárhatja a történeti cselekvő, mint ismerettárgy által hordozott, cselekvésének belső érvényességét és koherenciáját megalapozó lényegét. Majd ezt a lényegét a nyelvi ábrázoláson keresztül, immár állításként is megjelenítheti. Itt tehát magával a nyelvi megnyilatkozás révén megmutatkozó igazsággal, azaz a lepel lehullását jelentő teológiai kinyilatkoztatás [reveláció, apokalüpszisz] nyelvi-hermeneutikai analógiájával szembesülünk. Schmitt történelemfilozófiája ebben a vonatkozásban a hermeneutika Palmer által azonosított második jelentésdimenziójában, a magyarázatban jelentkezik, és a történeti cselekvők lényegére (rajtuk keresztül pedig magára a történelmi létezés értelmére) vonatkozó igaz állítások megalkotására irányul.

Schmitt történelemfilozófiája azért követi a hermeneutikai „megértő megismerésnek” ezt a folyamatát, mert ismerettárgyát az emberi létezés specifikusan történeti kifejeződései jelentik. Ez a „megértő megismerés” pedig annak a lényegnek a feltárását célozza, amely

kizárólag a történelemben cselekvő emberi közösségek tulajdona, és melyben létezésük igazsága és hajtóereje önmaguk és más csoportok számára is láthatóvá válik. Schmitt szövegeiben ezt, a történelem meghatározó szereplőinek (népeinek és elitjeinek) kivételes történelmi helyzetekben meghozott döntésein keresztül artikulálódó lényegiségét/létszerű igazságot *arcanum*-ként, az egyedi és konkrét történelmi szituációban feltáruló rejtett igazságként nevezi meg.

Ennek a történelmi igazságnak, mint a történelem szituatív és partikuláris igazságának a létben való aktualizálóját a „metafizikai” döntés. Az ezen a döntésen alapuló tárgyasult alkotás, a térrend jelentésstruktúrája pedig képes átfogni és egyetlen értelemegységgé rendezni a transzcendencia (szellem) és az immanencia (élet) ezt megelőzően még antitetikusként felfogott viszonyát. Ezzel pedig az ember számára befogadhatóvá és közvetíthetővé teszi az „Igaznak” [das Wahre] a kor egyedi és konkrét történelmi szituációjában feltárulkozó tapasztalatát.

c) Ahogy a fejezet harmadikként rámutat, Schmitt keresztény történelemfilozófiájának szemléletében a transzcendencia és az immanencia (potencialitásként) mindig együtt van jelen a történelmi eseményekben és jelenségekben. Azonban ez, a világ történelmi idejében és a történelmi cselekvés terében való szimultán kiterjedésük sem számolja fel lényegileg és eredendően különböző jellegüket. Schmitt történelemfilozófiájának értelmezési keretében mindazonáltal éppen az a kritikus pillanat válik tétté, melyben a transzcendencia és az immanencia kölcsönösen áthatják egymást, és lényegük eredendő különbözősége már (ha csak átmenetileg, a döntés pillanatában is) felismerhetetlenné válik a konkrét történelmi szituáció cselekvői számára.

Ez a konkrét történelmi szituációban megmutatkozó, a semmiből való teremtéssel analóg, „metafizikai” döntést követelő „abszolút” esemény, mint történelmi kategória értelmezhetetlen egy, a történelemtől alkotott metafizikai képzetekről, mint szubjektív-situatív jelentésadásokról tudatosan leválasztott „tisztá” történettudományi megismerés számára. Amely saját megismerői pozícióját éppen azokkal szemben fogalmazza meg. A schmitti keresztény történelemfilozófia számára mégis a „történelmi pillanat konkrét és megismételhetetlen egyszerűségének” ez a specifikus mozzanata válik döntővé. Melyben az abszolútumnak a történelemben való betörésén keresztül megvalósul az immanensnek a transzcendenssel való találkozása.

Ebben a megismerési helyzetben Schmitt keresztény történelemfilozófiája egy tudatosan határsértő, ugyanakkor megismerési értékét éppen ezáltal a határsértés által megalapozó, majd azt további határsértések menetében érvényesítő megismerési módszerként mutatkozik meg. Ennek érvényessége és adekvát volta (szemben a történeti és a szociológiai megismerés „tisztá” formáival) Schmitt azon felismerésén alapul, hogy egyetlen esemény vagy eseménysor sem artikulálódhat történelemmé anélkül, hogy egyúttal ne járná be a metafizika útját is. Az annak lényegére, mint szellemi értelemre vonatkozó képzettársítások, fogalmi formulázások és általános élet attitűdök mentén.

Ezáltal a schmitti történelemfilozófia olyan megismerési módszerként lép fel, amely szemléleti sajátosságát az immanencia és a transzcendencia közti kölcsönös határsértések történeti szituációiban alapozza meg. Megismerési értékét pedig a történettudományi, a filozófiai és a teológiai területek gondolati rendszerei és fogalomalkotásai közti tudatos határsértések menetében érvényesíti. Ennek menetében pedig a hermeneutika Palmer által azonosított harmadik jelentésszintjében, a „fordításban” jelentkezik.

Mint olyan eltérő, elvben egyenértékű szellemi- és életterületeken zajló megismerések közti közvetítésben, mely az azok közti kölcsönös megértést és megértetést szolgálja. Ezáltal pedig elősegíti a „fordító”, mint a szöveget újratemtő és azt mások felé is közvetítő értelmező jobb önmegértését is. Ez teszi lehetővé azt, hogy a történelemfilozófiai megértés egy múltbéli, a mi kortársi nézőpontunkból már történelemmé stilizálódott világ megértési horizontjába hatolva azt újra a mi megértési világunkban, és a mi kortársi nyelvünkön szólaltathassa meg. Ezáltal, saját történeti tudatunk újbóli birtokbevételével lehetővé téve saját jelenkori szellemi és politikai szituációnk világosabb megértését és abban megmutató cselekvési lehetőségeink kiértékelését is.

Ennek megfelelően Schmitt számára a valamire képessé tévő nyelv és a valamire képessé tévő történelemfilozófia kölcsönösen előfeltételezik egymást. Ezzel a történelem olvasatának egy olyan közös alapját teremti meg, amely egyszerre képes megragadni a terekben zajló emberi cselekvés és jelentésadás történelmi jelentőségét, és amely által a történelem cselekvő alanyai is megragadhatják a történelemnek a konkrét döntési szituációban feltárolt jelentését és jelentőségét. Azaz kihívását.

II.) Az értekezés ezt követő második fejezete a politikai térszervezésre irányuló írások elméleti keletkezési kontextusának rekonstrukcióját nyújtja a *Der Begriff des Politischen* és

az ahhoz fűzött későbbi korolláriumok, továbbá a *Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitizierungen*, illetve a *Positionen und Begriffe, im Kampf mit Weimar–Genf–Versailles 1923–1939* című kötetben megjelent kisebb írások szintetizáló olvasata mentén.

a) Az elemzés vezérfonalát a megelőző, Schmitt keresztény történelemfilozófiáját politikai hermeneutikaként tárgyaló első fejezetben megalapozott megállapítás jelenti. Mely szerint egyrészt a politikai, mint a transzcendens felől megalapozhatatlan csak indirekten, a szellemi-metafizikai igazság megtapasztalásán és létszerű képviselőjén keresztül tudja (önmaga előtt és önmaga számára is) igazolni a saját barát-ellenség megkülönböztetésének érvényességét. Másrészt pedig a szellemi-metafizikai, mint az immanens felől megalapozhatatlan szintén csak indirekten, a politikain keresztül, annak létszerű lényegmegragadásban, a mindenkori történeti cselekvők abban való egzisztenciális részesülése révén válhat ontikus értelemben is érvényes igazsággá.

A fejezet ezt a megállapítást kibontva, és ennek elméleti konzekvenciáit tudatosítva az életmű tágabb államelméleti és térszerkezeti összefüggéseinek vonatkozásában tárgyalja azt a problémát, mely abból fakad, hogy az államszervezet irányításában a hobbesi abszolutizmus örökébe lépő liberalizmus a szellemi-metafizikai igazságról való döntést és annak tartalmi aktualizációját leválasztotta a politikairól és az államiról, és azt az individuális magánhitek/magánmeggyőződések szférájába utalta.

Ezzel pedig a transzcendens igazságigény vonatkozásában semlegessé tette az államot, ellehetetlenítve ezzel a politikai megkülönböztetések és az azokon alapuló állami cselekvések érvényességének nem tautologikus megalapozását/igazolását is. Így egyrészt a politikai vonatkozásában depolitizálta, másrészt a szellemi-metafizikai vonatkozásában deszakralizálta az államot, ezzel pedig felszámolta annak még meglévő metafizikai alapját és kapcsolódásait, továbbá megakadályozta annak metafizikai újra alapozását is.

Ahogy Schmitt nyomán a fejezet megállapítja, a központnélküli, „semleges és agnosztikus” állam liberális koncepciója egyrészt a politikainak az állammal, és az államinak a politikaival való azonosításán, másrészt az államinak és politikainak a társadalmitól, mint valami nem politikaitól való megkülönböztetésén nyugodott. Ebből kiindulva pedig rekonstruálja azt a tömegdemokratikus változások nyomán bekövetkező struktúraváltást is, melynek következményeként az állam és a társadalom kölcsönösen áthatják egymást, ezáltal pedig az eddig „semleges” területek is megszűnnek „semlegesnek” lenni a nem-állami és nem-politikai értelmében. Mindez a semleges és agnosztikus állam felbomlását, ezzel Schmitt

értelmezésében magának a klasszikus államiság és a klasszikus államközi rend korának is a lezárulását vonja maga után.

b) Ahogy a fejezet bemutatja, ezzel Schmitt egy olyan, a modernitást lezáró korszak határán találja magát, melynek történelmi kihívását a liberalizmus „semleges és agnosztikus” államának meghaladása, mint a kortárs államjelenség új szempontú meghatározása és annak a politikain keresztül való megalapozása jelenti. Ez a határszituáció Schmitt keresztény történelemfilozófiájának nézőpontjából a kora-modern érában felbomlott, a szellemi-metafizikai és a politikai áthidalhatóságában és áthidalásában megmutatkozó egység helyreállításának lehetőségeként is jelentkezik.

A politikai és a szellemi-metafizikai kölcsönös újra alapozásának problémáját azonban nem csak a történelem értelmére irányuló megismerés értelmetlenségét valló nihilista tételezések, és a történelem folytathatóságának lehetőségével szembeni általános rezignáció jelentik. A problémát a „modernitás utáni modernitás” körülményei között még tovább mélyíti a szabad értéktételezések radikalizmusa is. Mely a külsőleg modern történelemfilozófiákként artikulálódó aktivista metafizikák keretében lehetővé teszi a magukat a történelmi fejlődés élcsapatává megtevő elitek számára azt, hogy a politikai barát-ellenség megkülönböztetés érvényességének igazolását már ne a konkrét történelmi szituációban megnyilatkozó szellemi-metafizikai igazság megtapasztalásán és létszerű képviselőjén keresztül hajtsák végre. Hanem a létszerű igazságtapasztalatot saját ideológiai jellegű immanens világmagyarázataikkal helyettesítsék. Ebben az esetben pedig a döntés már olyan tisztán önreferenciális decizionizmusként jelentkezik, amely nem képes érvényes választ adni a kivételes történelmi helyzetben feltáruló kihívásra.

Ezzel pedig kitör az aktivista metafizikák, mint egymást kölcsönösen kizáró totális ideológiai világmagyarázatok globális szellemi (és potenciálisan, politikai) polgárháborúja. Melynek tétje a világmentelmezés monopóliumának kisajátításán keresztül a történelmi fejlődés további irányának egyoldalú ugyanakkor univerzális, a föld életterében létező minden egyénre és kollektívumra kiterjedő meghatározása. Schmitt világtörténelmi elbeszélésének menetében három aktivista-metafizikai jellegű meggyőződést emel a szellem [das Geist] rangjára. Melyek az emberi és szellemi létezés szférájának egészét átfogva és mozgósítva eltérő irányokban teszik lehetővé az ember és a világ szituációjának jelenkori megértését. A nyugati kereszténység metafizikájának teológiai tagadását megjelenítő zsidó

szellemet, az annak gazdasági-technológiai tagadását megjelenítő angol(szász) szellemet, és végül az annak politikai tagadását megjelenítő orosz bolsevik szellemet.

Ezeknek a szellemeknek a Schmitt saját korának konkrét szellemi és történelmi szituációjában végbemenő találkozása és konfrontációja jelenti azt a kihívást, melyre Schmitt szerint az európai emberiségnek a pusztulás lehetőségének tudatában választ kell adnia. A klasszikus államiság és a *Ius Publicum Europaeum* korának lezárultával egy, a saját rendjét és orientációját önállóan megfogalmazni és érvényesíteni képes közép-európai totális állam és nagyter megteremtése révén. Amely az azon belül fellépő csoportellentéteket átfogva, és azokat önmagában relativizálva képes kizárni mind az angolszász szellemet hordozó óceáni világhatalmak, mind az orosz bolsevik szellemet hordozó eurázsiai szárazföldi monolit saját térrendjére irányuló, bármilyen formájú külső intervenciót. Egyúttal pedig az állami lét és az államközi rendszer realitásainak felismerésén alapulva képes lerakni egy olyan új, nem univerzalisztikus szándékú és nem normatív jellegű nemzetközi rend alapjait is, mely lehetővé teszi ezek párhuzamos egymás mellett létezését a Föld tereiben.

Ez a kortársi világszituáció tudósi-kutatói megértésén alapuló, de Schmitt személyes szituációjában immár a politikai akceleráció kísértéseként is artikulálódó elméleti törekvés határozza majd meg a politikai térszervezésre vonatkozó írások keletkezésének probléma-kontextusát is. Melynek megoldására Schmittnek a nemzetiszocializmus, majd a formálódó hidegháború időszakában végrehajtott elméletképzése irányul.

III.) Ennek megfelelően az értekezés második nagy tematikus része négy, a terekben folytatott lét, annak politikai rendstruktúrái és a nyelviség kapcsolatának összefüggésrendszere számára is központi jelentőségű vizsgálati területet tár fel Schmitt a tér politikai megszervezésére vonatkozó írásainak egy összegző-rekonstruáló szándékú olvasata mentén. Ezek az egymásból logikusan következő vizsgálati területek pedig kutatási kérdésekként artikulálódva egyben magát az értekezés további struktúráját is meghatározzák majd, az értekezés következő négy fejezete mentén.

a) Az értekezés harmadik fejezetében tárgyalt első értelmezési csomópontot a rend fogalmának újra definiálása jelenti, mely minden az államközi kapcsolatokra vonatkozó elméletalkotásban központi, az államok közti interakciók egészének jellegét és működés módját meghatározó kategóriát jelöl. A fogalom központiséga azonban nem jár együtt annak egyértelműségével. Éppen ellenkezőleg, a normákhoz való alkalmazkodást

kikényszeríteni képes központi szuverént nélkülöző államközi térben széles távolság húzódik normativitás és politikai gyakorlat között, melyet Schmitt a párizsi-genfi békerendszer konkrét kritikája mentén, de egyben általános elméleti igénnyel is visszatérően tematizál.

Közelebb juthatunk a rend fogalmának jelentésmagvához, ha Schmittet követve figyelembe vesszük, hogy a rend nem csupán egy relatíve stabil strukturális helyzetet jelöl, hanem a rögzítettséget és annak hiányát -a határátlépésként és expanzióként definiálható konfliktust- egyaránt leíró analitikus kategória is. Ennek megfelelően a rendet harmonikus intézményi együttműködésként tételező liberális elméletek a konfliktust ennek működési zavaraként, kiküszöbölendő rendszerhibaként tételezik, míg a realizmus hagyománya azt az anarchia körülményei közt folyó államközi lét központi területének tekinti.

Ezen felfogásokkal szemben Schmitt egyrészt politikai antropológiájából, másrészt a konkrét történelmi szituációban cselekvő politikai közösségek kölcsönös jelentésadásait megragadó fogalom- és elméletalkotásainak realizmusából fakadó rendfogalmának sajátossága, hogy az a konfliktusra az emberi közösségek közti térbeli rend és orientáció viszonyrendszerének objektív, struktúraképző megnyilvánulásaként tekint. Ennek hozadékaként mind a rend, mind a konfliktus mibenlétéről többet tud elmondani, mintha ezeket a fogalmakat egymástól elkülönített, „tisztá” dichotómiákként tanulmányoznánk. Ennek megfelelően Schmitt konfliktusfogalmának nem önértéke, hanem megismerési értéke és egzisztenciális súlya van. Olyan különösen intenzív politikai értelemadást jelöl, melyben a barát és ellenség konkrét történelmi szituációban végbemenő megkülönböztetésében megmutatkozik a konkrét térbeni rend és orientáció struktúrameghatározás értelmében is fundamentális sajátossága.

Egyenesen az államiságban, mint a valamilyen értelemben homogén politikai közösség szervezett egységcselekvésében formát öltő politikai belső logikája az, amely amellet, hogy felismeri a konfliktus kiiktatásának lehetetlenségét, képes azt lehatárolni. Ezzel konkrét és formalizált időbeli, térbeli és formai határok közé szorítani. Azáltal, hogy lehetővé teszi a barát és ellenség fogalmának spatio-szemantikai differenciálását, egyrészt a magánellenség és a közellenség fogalmának elválasztásával megkülönböztetve a rendészeti igazgatást az állam külpolitikai cselekvésétől, másrészt utóbbi vonatkozásában differenciálva a barát és ellenség abszolút és relatív fogalmát.

A tér politikai megszervezése és az abban érvényes normatív rend közötti megfelelést Schmitt a *nomosz* térbeni rendet és orientációt kifejező fogalmában szinkretizálja. A schmitti eljárás teoretikus hozadéka egyrészt a nemzetállamon belüli és az azon túli normatív rend közti mesterséges különbségtétel megszüntetése, másrészt ennek a normatív rendnek a térbeliség és a közösségi értelemadás egymást kölcsönösen átható dimenziójában való lokalizálása. A fogalmat Schmitt a földterület elfoglalását, ezt követő felosztását és végül a javak előállítását magába foglaló alapvető szekvenciális folyamatként írja le, amely ezáltal kijelöli egy adott közösségben uralkodó hatalmi, társadalmi és normatív rend és annak térbeli orientációja közti viszony jellegét. Melynek sajátosságai révén az térben is elkülönül és felismerhetővé válik. A *nomosz* így elméleti kategóriaként a tér sajátos politikai megszervezésének, és a terekre vonatkozó értelemadásoknak a magja, mely a társadalmi térben érvényes jelentésadások, elkülönülések és egybetartozások egészét felöleli. Törvény tehát, azonban nem írott, absztrakt és kodifikált normaszöveg, hanem a szuverenitás, mint döntésre való képesség dinamikus térbeni kifejeződése.

b) Az értekezés harmadik fejezetében tárgyalt második értelmezési csomópont egy komplex, az államközi rend fennmaradása és a globális anarchia elkerülése szempontjából egyaránt centrális kérdéskört ölel fel. Milyen alapon állnak össze és különülnek el a cselekvő emberi közösségek és konstruálják meg sajátos, a kizárást és a befogadást egyaránt magukba záró térbeli identitásstruktúráikat? Ebből következően pedig hogyan válnak totálissá egyes közösségek közti konfliktusok és hogyan érik el mások ezek korlátozását? Végül ezzel összefüggésben mely konfliktusok képesek a létező államközi rend keretein belül lefolyni anélkül, hogy ennek jellegzetességeit érdemben módosítanák, és melyek azok, melyek már szétfeszítve ezeket a kereteket a fennálló rend újra fogalmazásának szükségességét vonják maguk után?

A problématerületet a nemzetközi kapcsolatok hagyományos elméletei pszichológiai, szociológiai és gazdasági determinizmusok kölcsönhatásainak összekapcsolódásán keresztül magyarázzák. Én nem tagadva ezen megközelítésék relevanciáját mindezt a schmitti történeti-strukturális térértelmezéssel összekapcsolható kosellecki kulturális-szemantikai dimenziók közös vetületében látom termékeny módon rekonstruálhatónak. Mert ebben a keretben mutatkozik meg az, hogy a nyelv, identitás és kultúra nem a politikum valóságát elfedő és összezavaró kód, melyen át kell hatolnunk. Hanem az a jelentéses valóság, melyre minden autentikus megismerés irányul, és melynek közvetlen létre vonatkoztatottságából az a maga fogalmait levezeti.

Ahogy a történeti stádiumok schmitti elemzésének rekonstrukciója az értekezés harmadik fejezetében rámutat, a *nomosz* dualizmusa, annak külső zártsága és belső nyitottsága mentén létrejövő történeti-térszerkezeti dinamikák elválaszthatatlanul összekapcsolódnak a közösségépítés és az ellenségképzés nyelvi-szemantikai mechanizmusaival. Schmitt az európai tértudatosság három nagy stádiumát, az antikvitás kultúráit jellemző mitikus térfelfogás időszakáét, a keresztény középkor térbeli rendjét, és végül az általa a föld első globális *nomoszá*nak tekintett *Ius Publicum Europaeum* időszakáét azonosítja. Melyek az elemzés menetében megfeleltethetővé válnak a tanítvány Reinhart Koselleck által leírt aszimmetrikus ellenfogalmak három strukturális vonásának, a territoriális különbségek naturalizálásának, az ellenfogalmak temporalizálásának és az emberiségre való hivatkozásnak.

Ennek megfelelően az egyazon *nomosz* szférájában létező politikai entitások közötti konfliktusok a békeállapot átmeneti felfüggesztését jelentő tompított viszályok, melyekben az ellenérdekelt felek *justus hostis*-ként, esszenciálisan nem eltérő létezőkként tekintenek egymásra. Közös politikai, társadalmi és normatív térbeli rendben való egyidejű jelenlétük implicit elismerése révén hozzá is járulva a *nomosz* belső rendjének fennmaradásához. A közös rend és orientáció terén (tehát a görög-római civilizáció, majd a *Respublica Christiana*, végül a szuverén európai nemzetállamok területén) kívül helyezkedik el a hobbesi értelemben vett természeti állapot, az abszolút ellenségesség tereuma (így a barbárok, majd a nem keresztény, végül a „civilizálatlan” népek területe), melyben a háborúság valós egzisztenciális harc formáját ölti. Ennek megfelelően a konfliktus már minőségileg totálissá válik, az eltérő értelemadásokon alapuló politikai térszervezési rendet hatálytalanítva, annak felszámolását, egyben pedig meghaladását is célozva.

IV.) A negyedik fejezetben Schmitt az államközi kapcsolatok történelmi struktúráira és struktúraváltásaira irányuló megismerési programjának gyakorlati vetületét elemzem. Ennek keretében Schmitt a párizsi-genfi békerendszer államközi struktúrájának bukása után a nagytérrend [Grossraum] koncepciója felől kísérelte meg a nemzetközi kapcsolatokat egy a konkrét hatalmi realitásokon alapuló, így a konfliktusokat lehatárolni képes plurális térbeli rendben újra lokalizálni. Az ezzel összekapcsolódó, az autentikus történelemfilozófiai megértés révén feltáruló esemény- és döntésközpontú értelmezési mintázatra épülő értelemadó politikai cselekvés történelmi realizálásán keresztül pedig visszahelyezni az embert a történelem jelentésszerű közegébe. Ez a kísérlet a nemzetiszocialista Németország konkrét történeti szituációjában és külpolitikai gyakorlatában végül a schmitti szándékkal

teljességgel ellentétes módon valósult meg, a kontinentális Európa politikai önegzisztenciájának felszámolásához vezetve el.

V.) A harmadik és a negyedik fejezetekben képviselt, a politikai térszervezésre vonatkozó schmitti írások külső jelentésrétegeinek átfogó-szintetizáló rekonstrukciójára irányuló olvasatot követően az értekezés ötödik fejezete már egy olyan eltérő belső retorikai olvasat lehetőségét mutatja fel, amely Schmitt irodalmi ábrázoláson keresztül végbemenő jelentésadásaira fókuszál. Ennek megfelelően a nemzetiszocialista időszak geopolitikai tárgyú írásai mentén értelmezve mutatja be azt, hogy Schmitt magában a narratív elbeszélés folyamatában, a nyelv szintjén hogyan ábrázolja és mozgósítja az általa kidolgozott elméleti-fogalmi koncepciót. Egy olyan, immár hangsúlyosan politikai megértés és politikai célú jelentésgenerálás érdekében, amely saját korának konkrét szituációjára irányul.

A vizsgálat médiumát az életmű talán legkevésbé tipikus, de mindenképp legszemélyesebb darabja, az eredetileg 1942-ben megjelent *Land und Meer* jelenti. Ez a Schmitt kislányának, Animának szóló mese formáját öltő elbeszélés a történelemfilozófiai elmélkedést egy angolszász-ellenes külpolitikai pamflettel ötvözve a modern világtörténelmet az eltérő tértudatok közti konfliktusok történeteként ragadja meg. A vizsgálat tárgyául pedig Schmitt az ember képére irányuló polemikus retorikai stratégiáinak és az ezek szolgálatába állított retorikai eszközöknek az elemző bemutatása szolgál. Ezáltal az értekezés nyelv, térbeliség és politikum kölcsönös áthatottságának és szerves összekapcsoltságának vizsgálatát egy új dimenzióban és emergenciacifokon, Schmitt alkotásának saját nyelvi világán keresztül végzi el.

A fejezetnek a diszkurzív-interpretatív megközelítés alkalmazását igazoló elméleti vizsgálati keretét az jelenti, hogy Schmitt a politikai közösség politikai térstruktúrákban végbemenő önmeghatározását és önformaadását interpretatív teljesítményként ragadja meg. Azaz olyan autentikus (ön)reprezentációként, amely a nyelvi jelentésadáson keresztül képes egybehangzást teremteni az ember saját világtörténelmi szituációja, és a kortárs történelmi tér és idő sajátos struktúrája között.

Schmitt elbeszélésében a történelmi tér és idő kitöltésének és megélésének kihívására adott eltérő emberi válaszok, mint egzisztenciális döntések két, egymással oppozícióban álló létmód és tértudat megszületéséhez vezetnek el. A döntést a tenger eleme mellett és a szárazföld ellenében, vagy a szárazföld eleme mellett és a tenger ellenében hozott választás

jelenti, mely az ember képének megkettőződését és kölcsönösen felismerhetetlenné válását vonja magával. A döntés kereteként pedig az tizenhatodik és tizenhetedik században lezajló nagy kora-modern kori átmenet szolgál, mely Schmitt modernitásra vonatkozó elméletalkotásában a transzcendens és az immanens közti elementáris törésként, egyben a törés áthidalásának kísérlete által életre hívott modern politikum fogalmi megszületésének helyeként kerül értelmezésre.

Az elbeszélés alakjai által véghez vitt eltérő interpretatív teljesítmények bemutatása mentén a fejezet a szárazföldi és a tengeri hatalmak modernkori történelmen átívelő szembenállásának genealógiáját tárja fel a tértudat történeti változásai felől. Melynek tematizálása során Schmitt visszatérően reflektál saját korának világszituációjára. A kontinentális hegemoniára törő nemzetiszocialista Németország, és a világóceánt uraló angolszász ellenségeinek szembenállására, mely az éppen zajló második világháborúban bontakozott ki.

VI.) A értekezés hatodik, elméleti összegző jellegű záró fejezete az előzőekben rekonstruált schmitti elmélet és a kortárs kritikai geopolitika [critical geopolitics], mint két időben és kontextusban eltérő nyelvi fordulat [linguistic turn] mentén fellépő, de a teret egyaránt értelemstruktúráként megragadó szemlélet dialogizáló-ütköztető olvasatából kiindulva elemzi térbeliség és politikum problémáját, melyet annak hangsúlyosan politikaelméleti vonatkozásai mentén tárgyal.

A két, megközelítésükben a gondolati szinkronitások mellett határozott aszinkronitásokat is felmutató szemlélet hasonlóképpen osztozik abban az ambícióban, hogy a politikai elitek világhelyzet-értelmezésében és a külpolitikai stratégiai tervezésben napjainkig terjedően jelentős hatástörténettel bíró klasszikus geopolitika geográfiai értelemben determinisztikus szemléletmódjához képest egy eltérő, a politika- és társadalomtudományok látásmódjához és fogalmi keretrendszeréhez közvetlenebbül illeszkedő alternatív elméleti keretrendszert dolgozzon ki a tér politikai megszervezésének vizsgálatához. Ennek a törekvésnek a gyakorlati relevanciáját a klasszikus geopolitikának, mint valóságértelmezői pozíciónak a fejezetben elemezett megismerői válsága implikálja.

A fejezetben alkalmazott vizsgálati keret egy olyan alapvető, közös konceptuális terület elméleti lokalizálásra épül, melyen a politikai térszervezés kutatói működnek, és melynek különböző szintjeire megállapításaikat vonatkoztatják. Ezen közös konceptuális terület

Edward Soja *Thirdspace* térmodellje mentén megvalósított rekonstrukciója szolgál kiindulópontként egy, a geopolitikai szemléletmódok széttöredezetségét áthidaló, a politikai térszervezés tudományos vizsgálatának problémáit és lehetőségeit érintő, általánosabb jellegű elméleti dialógus közös alapjainak megteremtéséhez.

Ennek menetében az elemzés olyan értelmezési- és problématerületek azonosítását végzi el, melyek reményeim szerint gondolati szinkronitást hoznak létre és termékeny dialógust eredményeznek a klasszikus geopolitika, a schmitti elmélet, és a kortárs kritikai törekvések között. Az ez által a közös alap által lehetővé tett összehasonlítás menetében pedig tisztább kontúrokkal rajzolódhatnak majd ki Schmitt szemléletének teoretikus invenciói is. Melyek más megközelítések számára sem megkerülhető hozzájárulásokat jelentenek a politikai térszervezés kortárs területének feltáró elemzéséhez is. Olyan elméletalkotásokként és fogalomalkotásokként, melyek egy olyan tudatosítandó kihívást és provokációt jelentenek, amely az elhallgatás és tabusítás máig is gyakorolt eljárásai helyett valós elméleti konfrontációt követelnek meg.

Ahogy a fejezet részletesen és kontextualizálva bemutatja majd, Schmitt ezen hozzájárulásai a következőkben ragadhatóak meg. Egyrészt a téropolitikai elemzés fókuszának a fizikai térről az emberi közösségek résztvevői (egyszerre cselekvői és értelmezői) perspektívájára való áthelyezésében, melynek révén a tér már a nyelvi jelentésadások által formált értelemkonstrukcióként jelenik meg. Másrészt a csoportközi interakciók és jelentésadások közvetítő közegeként szolgáló tér inherensen politikai jellegének tudatosításában, ezzel a földrajzi-természettudományos értelemben determinisztikus klasszikus geopolitikai nézőpont újra politikaivá tételében. Harmadrészt a nyelvi megkülönböztetések kulturális-szemantikai dimenziójának a politikai térszervezés strukturális dimenzióival való összekapcsolásában, és ennek révén a nyelvtől is megalapozódó és a nyelven keresztül is artikulálódó térbeli antagonizmusok identitás- és struktúraképző szerepének hangsúlyozásában. Schmitt ezen hozzájárulásai a társadalmi-kulturális kontextust és a közösségi létben zajló jelentésadások folyamatait az elemzésbe expliciten bevonva növelik a geopolitikai látásmód megismerési és gyakorlati értékét is.

5. A kutatás válogatott bibliográfiája

Agnew, John (2002): *Making Political Geography*. London: Arnold Publishers.

Agnew, John (2003): *Geopolitics. Re-visioning world politics*. London & New York: Routledge.

Bachelard, Gaston (1994): *The Poetics of Space*. Boston, Massachusetts: Beacon Press.
Fordította: Maria Jolas

Cs. Kiss Lajos (2002): Egy keresztény Epimétheusz. In: Schmitt, Carl (2002): *A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor pp. 241-286. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Cs. Kiss Lajos (2016): Az érték logikája: zsarnokság vagy szabadság? In: *Államtudományi Műhelytanulmányok 2016/36. szám*
Internetes elérés a Nemzeti Közzolgálati Egyetem weboldalán:
https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_-evi-36_-szam-az-ertek-logikaja-zsarnoksag-vagy-szabadsag.original.pdf
A letöltés utolsó időpontja: 2024. 02. 04.

Cs. Kiss Lajos (2022): Előzetes megjegyzések. Carl Schmitt és a demarkációprobléma. In: Cs. Kiss Lajos (szerk.): *Carl Schmitt fogadtatása a társadalomtudományokban*. Első kötet. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó pp. 13-44.

Koselleck, Reinhart (1997): *Az aszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája*. Budapest: József Attila Műhely Kiadó. Fordította és a kísérőtanulmányt írta: Szabó Márton

Lefebvre, Henri (2009a): *Reflections on the Politics of Space*. In Lefebvre, Henri: *State, Space, World. Selected Essays*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press. pp. 167-184. . Fordította: Neil Brenner és Stuart Elden

Lefebvre, Henri (2009b): *The Worldwide and the Planetary*. In Lefebvre, Henri: *State, Space, World. Selected Essays*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press. pp. 196-209. Fordította: Neil Brenner és Stuart Elden

Lievens, Matthias (2011): Singularity and Repetition in Carl Schmitt's Vision of History. In: *Journal of the Philosophy of History* 5. pp. 105–129.
DOI elérés: <https://doi.org/10.1163/187226311X555482>

Mendieta, Eduardo (2011): Land and Sea. In: Legg, Stephen (ed.): *Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the Nomos*. New York: Routledge. pp. 260-267

Nunan, Timothy (2011): *The Großraum Order: Notes on the Text*. In: Schmitt, Carl: *Writings on War*. Cambridge, UK – Malden, MA, USA: Polity Press. Fordította és szerkesztette: Timothy Nunan

Palmer, Richard E. (1998): „Hermeneuein-hermeneia” – Ókori szavak használatának mai jelentősége. In: Fabiny Tibor (szerk.): A hermeneutika elmélete. Tanulmányok. Szeged: JATEPress. pp. 59-75. Fordította: Kállay Géza

Ricoeur, Paul (1998a): Létezés és hermeneutika. In.: Fabiny Tibor (szerk.): A hermeneutika elmélete. Tanulmányok. Szeged: JATEPress. pp. 151-167. Fordította: Burján Mónika

Ricoeur, Paul (1998b): Előszó Rudolf Bultmannhoz. In: Fabiny Tibor (szerk.): A hermeneutika elmélete. Tanulmányok. Szeged: JATEPress. pp. 169-184. Fordította: Szabó István

Schmitt, Carl (1991a): Glossarium: Aufzeichnungen der Jahre 1947–1951. Berlin: Duncker und Humblot. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Gerd Giesler és Martin Tielke

Schmitt, Carl (1995a): Die Raumrevolution: Durch den totalen Krieg zu einem totalen Frieden. In: Staat, Großraum, Nomos: Arbeiten aus den Jahren 1916–1969. Berlin: Duncker & Humblot 388-394. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Günther Maschke

Schmitt, Carl (1995b): Beschleuniger wider Willen, oder: Problematik der westlichen Hemisphere. In: Schmitt, Carl: Staat, Grossraum, Nomos: Arbeiten aus den Jahren 1916–1969. Berlin: Duncker & Humblot. pp. 388-394. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Günther Maschke pp. 431–436.

Schmitt, Carl (1996a): Roman Catholicism and Political Form. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press. Fordította, jegyzetekkel ellátta és a Bevezetést írta: G.L. Ulmen

Schmitt, Carl (1996b): The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes. Meaning and Failure of a Political Symbol. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press. Fordította: George Schwab és Erna Hilfstein Az Előszót és a Bevezetést írta: George Schwab

Schmitt, Carl (2002a): A semlegesítődések és depolitizálódások korszaka. In: A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor. pp. 56-67. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2002b): A politikai fogalma. In: A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor. pp. 5-55. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2002c): A partizán elmélete. Közbevetett megjegyzés a politikai fogalmához. In: A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor 2002. pp. 103-173. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2002d): A mítosz politikai elmélete. In: A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor. pp. 177-185. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2002e): Totális ellenség, totális háború, totális állam. In: Schmitt, Carl (2002): A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest:

Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor 231-240. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2002f): A totális állam továbbfejlődése Németországban. In: Schmitt, Carl (2002): A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Budapest: Osiris-Pallas Stúdió-Attraktor pp. 221-226. Fordította, szerkesztette és az utószót írta: Cs. Kiss Lajos

Schmitt, Carl (2006a): The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum. New York: Telos Press Publishing. Fordította és jegyzetekkel ellátta: G. L. Ulmen

Schmitt, Carl (2006b): Nomos-Nahme-Name. In: Schmitt, Carl: The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum. New York: Telos Press Publishing. pp. 336-350. Fordította és jegyzetekkel ellátta: G. L. Ulmen

Schmitt, Carl (2009a): Three Possibilities for a Christian Conception of History. In: Telos 147 (Summer 2009) 167–70. Fordította: Mario Wenning

Schmitt, Carl (2011a): The Großraum Order of International Law with a Ban on Intervention for Spatially Foreign Powers: A Contribution to the Concept of Reich in International Law. In: Schmitt, Carl: Writings on War. Cambridge, UK – Malden, MA, USA: Polity Press. pp. 75-124. Fordította és szerkesztette: Timothy Nunan

Schmitt, Carl (2011b): The Turn to the Discriminating Concept of War. In: Schmitt, Carl: Writings on War. Cambridge, UK – Malden, MA, USA: Polity Press. pp. 30-74. Fordította és szerkesztette: Timothy Nunan

Schmitt, Carl (2011c): Großraum versus universalism: the international legal struggle over the Monroe Doctrine. In: Legg, Stephen (ed.): Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the Nomos. New York: Routledge 46-54. Fordította: Matthew Hannah

Schmitt, Carl (2014a): The Planetary Tension Between Orient and Occident and the Opposition Between Land and Sea. In: Política Común Volume 5: Carl Schmitt and the Early Modern World. Fordította és összeállította: John D. Blanco és Ivonne del Valle DOI elérés: <https://doi.org/10.3998/pc.12322227.0005.011>
A letöltés utolsó időpontja: 2024. 02. 04.

Schmitt, Carl (2015a): Land and Sea. A World-Historical Meditation. Candor, NY: Telos Press Publishing. Fordította: Samuel Garrett Zeitlin Szerkesztette és a Bevezetést írta: Russel A. Berman és Samuel Garrett Zeitlin

Schmitt, Carl (2015c): Dialogue on New Space. In: Schmitt, Carl: Dialogues on Power and Space. Cambridge, UK – Malden, MA, USA: Polity Press. pp. 51-83. Fordította: Samuel Garrett Zeitlin Szerkesztette: Andreas Kalyvas és Federico Finchelstein

Schmitt, Carl (2020): Raum and Rome: The Phonetics of the Word Raum. Fordította: James L. Kelley In: Política Común Volume 14 (2020): Geschlecht III and the Problem of 'National-Humanism'.
Internetes elérés a University of Michigan Library – Política común weboldalán: <https://quod.lib.umich.edu/p/pc/12322227.0014.010?view=text;rgn=main>

DOI elérés: <https://doi.org/10.3998/pc.12322227.0014.010>
A letöltés utolsó időpontja: 2024. 02. 04.

Strauss, Leo (2007): Notes on Carl Schmitt. The Concept of the Political. In: Schmitt, Carl: The Concept of the Political. Expanded Edition. Chicago-London: The University of Chicago Press. pp. 97-122. Fordította: J. Harvey Lomax

Soja, Edward W (1996): Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places. Cambridge-Massachusetts, Oxford: Blackwell Publishers.

Szabó Márton (1998): Mitologika. A politikai tudás mitikus alapjai. In: Szabó Márton: Diszkurzív térben. Tanulmányok a politika nyelvéről és a politikai tudásról. pp. 223-279. Budapest: Scientia Humana.

Szabó Márton (2000): Politika versus politikai: Carl Schmitt „das Politische” fogalma. In: Szabó Márton (szerk.): Beszélő Politika. A diszkurzív politikatudomány teoretikus környezete. Budapest: Jószöveg Műhely Kiadó. pp. 24-50.

Szabó Márton (2003): A politikai fogalmának elmélyítése. Carl Schmitt partizánelméletéről. In: Világosság 2003/7-8. pp. 67-78.

Szabó Márton (2006): Politikai idegen. A politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése. Budapest: L'Harmattan Kiadó.

Szabó Márton (2014a): Politikatudomány és diskurzuselemzés. In: Szabó Márton: Kötőjelek. Budapest: L'Harmattan Kiadó. pp. 129-135.

Szabó Márton (2014b): A politikaelméletek elméleti pozíciói. In: Szabó Márton: Kötőjelek. Budapest: L'Harmattan Kiadó. pp. 13-26.

Toal, Gerard (1998): Postmodern geopolitics? The modern geopolitical imagination and beyond. In: Toal, Gerard – Dalby, Simon (ed.): Rethinking Geopolitics. London & New York, Routledge. pp. 16-38.

Toal, Gerard (2005): Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space. London & New York: Routledge.

Zeitlin, Samuel Garrett (2015): Propaganda and Critique: An Introduction to Land and Sea. In: Schmitt, Carl: Land and Sea. A World-Historical Meditation. Candor, NY: Telos Press Publishing. Fordította: Samuel Garrett Zeitlin Szerkesztette és a Bevezetést írta: Russel A. Berman és Samuel Garrett Zeitlin

6. A jelölt értekezéshez kapcsolódó publikációi

A Magyar Tudományos Művek Tárához (MTMT2) való gyors hozzáférés linkje:
<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=authors10061858>

Derekas, Győző: *Carl Schmitt elmélete a nemzetközi viszonyokról.*

In: Cs. Kiss, Lajos (szerk.) Carl Schmitt fogadtatása a társadalomtudományokban I-II. Második kötet.

Budapest, Magyarország: Ludovika Egyetemi Kiadó (2022) 1392 p. pp. 1195-1219., 25 p.

Szaktanulmány (Könyvrészlet) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;34555750>

Derekas, Győző: *A császár és a vademberek: Az ember képe Carl Schmitt Land und Meer-jében.*

In: Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudomány Doktori Iskola elektronikus folyóirata: 1. pp. 65-98., 34 p. (2022)

DOI: 10.55052/themis.2022.1.65.98

Szaccikk (Folyóiratcikk) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;32909084>

Derekas, Győző: *A társadalmivá váló politikai. A forradalmi demokrácia modellje a 18. század végének Franciaországában*

In: Pongrácz, Alex (szerk.) Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia.

Budapest, Magyarország: Ludovika Egyetemi Kiadó (2021) 546 p. pp. 35-45., 11 p.

Szaktanulmány (Könyvrészlet) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;32243210>

Derekas, Győző: *Carl Schmitt történetfilozófiája és a nagytérrend-elmélet*

In: Politikatudományi Tanulmányok 2021 pp. 24-35., 12 p. (2021)

Konferenciaközlemény (Folyóiratcikk) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;32114152>

Derekas, Győző: *Carl Schmitt geopolitikája és a társadalomtudományok térbeli fordulata*.
In: Horváth, Szilvia; Gyulai, Attila (szerk.) Dialógus, vita, diskurzus : Tanulmányok Szabó
Márton diszkurzív politikatudományáról.

Budapest, Magyarország: L'Harmattan Kiadó, MTA TK Politikatudományi
Intézet (2019) 256 p. pp. 145-158., 13 p.

Szaktanulmány (Könyvrészlet) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;32595987>

Derekas, Győző: *Carl Schmitt elmélete a nemzetközi viszonyokról*

Jogelméleti Szemle 20:1 pp. 22-40., 19 p. (2019)

Szaccikk (Folyóiratcikk) | Tudományos

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;30681102>

*